

УДК 378.011.32:140.8“20”

ФОРМУВАННЯ ІНФОРМАЦІЙНОГО СВІТОГЛЯДУ СУЧАСНОГО СТУДЕНТА ЯК ОЗНАКА РУХУ ДО ІНФОРМАЦІЙНОГО СУСПІЛЬСТВА

Галина Лоїк

*Львівська філія Київського національного університету культури і
мистецтв, вул. Кушевича, 5, 79000 Львів, Україна
gallojik@ukr.net*

На підставі наукових досліджень проаналізовано шляхи формування інформаційного світогляду сучасного студента, передовсім крізь призму втілення проблемного навчання.

Ключові слова: особистість, світогляд, інформація, цінності культури, рух, педагогічні явища.

Формування інформаційного світогляду особистості пов'язане з перенесенням центру тяжіння виховної роботи з вироблення певної системи поглядів особистості на створення системи знань, що розвивають уміння самостійно відбирати та освоювати ті чи інші цінності культури або моральності.

В аксіологічних підходах сучасних науковців ґрунтовно проаналізована категорія “цінність”. Стосується це передовсім ділянки психолого-педагогічної літератури. Ядро особистості – це суть цінностей, засіб її соціального розвитку. Про подібні характеристики зазначають такі дослідники, як Т. Бутківська, О. Вишневський, О. Сухомлинська та багато інших. Типології особистісних цінностей, що пов'язані з потребами, інтересами особистості, провідними сферами її діяльності, ціннісним осмисленням світу, розглянуто у працях таких науковців, як Т. Бутківська, Д. Леонт'єв, В. Пряніков, Ю. Плюсін, З. Равкін, В. Франкл. Системі цінностей, що формує модель зрілої особистості-громадянина, присвячено праці М. Боришевського. Особливості організації громадянської освіти, формування засад демократичних цінностей у молоді висвітлено у працях І. Зезюна, Б. Кобзаря, І. Тараненка, М. Шимановського та ін.

Особистість, схильна до усвідомленого вибору та обґрунтування власної світоглядної позиції, продуктивніше може діяти в умовах сучасного суспільства. Крім цього, така особистість зосереджує свою увагу на

обґрунтуванні загальнолюдських цінностей, будучи учасником розвитку прогресивних напрямків руху людства до інформаційного суспільства.

Поняття “цінність” є об’єктивною сутністю, оскільки засвідчує значення реальних об’єктів для соціуму людей. Водночас це об’єктивне психологічне утворення, що не існує без суб’єкта, адже саме він визначає, оцінює цінність певного явища, норми для себе [10, с. 16–17].

Особливого значення набуває сьогодні зміст освіти, її ціннісна, якісна парадигма. Зазначимо, що українська вища школа орієнтована на фундаменталізацію, гуманітаризацію, інтеграцію знань студентів, що, відповідно, забезпечує широту поглядів, можливість орієнтуватися у загальних проблемах, обґрунтовувати власну позицію. Випускник вищого навчального закладу володіє методами аналізу ситуацій, які складаються у сучасному світі, орієнтуючись на загальні питання буття, спираючись на широкі можливості інформаційного поля власних знань на уявлень [9, с. 157–163]. Безумовно, провідні завдання та перспективи розвитку галузі освіти визначені Конституцією України, законами України “Про освіту”, “Про загальну середню освіту”, “Про професійно-технічну освіту”, “Про вищу освіту”, Національною доктриною розвитку освіти, Концепцією розвитку дистанційної освіти в Україні.

Інформаційний світогляд, тобто світогляд, який формується самостійно на підставі аналізу наявних інформаційних ресурсів, дає людині орієнтири, які допомагають визначити власну позицію у разі зміни ситуації. Це створює умови для впевненості у своїх справах, для творчого і самостійного підходу до вирішення проблем. Крім того, інформаційний світогляд лежить в основі усвідомлення людиною себе як вільної особистості. Це підсилює почуття власної гідності – висхідної бази відносин будь-якого гармонійно побудованого співтовариства [8, с. 448].

Ми ставили за мету простежити значення проблемного навчання як чинника формування інформаційного світогляду та його роль у виховній та інформаційній компоненті освіти. Адже формування інформаційного світогляду передбачає створення у суб’єкта уяви про цілісну картину світу. Це одна з умов повноцінного сприйняття довкілля та усвідомлення власної позиції у контексті тих процесів, які є провідними. Вирішення подібних питань можна знайти у працях таких відомих учених, як Г. Асєєв, Л. Винарик, С. Вовканич, В. Горовий, Н. Мастениця, О. Матвієнко, І. Чиж, В. Шейко та ін. Передусім важливо, щоб система знань з предмета, будучи повною та завершеною, органічно входила в загальну систему знань, які становлять інформаційну культуру фахівця. Проте досі немає теоретичного обґрунтування подібної системи знань. Зокрема, це стосується курсів, які вивчає студент.

Аналіз змісту освітніх стандартів підготовки фахівців виявив, що інтерактивні зв'язки між дисциплінами, якими студент оволодіває у вищому навчальному закладі, слабкі. Простежується своєрідний парадокс. З одного боку, наявне дублювання матеріалу в різних предметних галузях навчальних курсів. Наприклад, історія, культурологія, журналістика і деякі інші гуманітарні курси мають загальний об'єкт відображення – розвиток суспільства у тих чи інших проявах. Зважаючи на це, студент у різноманітних підручниках ознайомлюється з одними і тими ж історичними персоналіями, діяльність яких відображена під різними кутами зору. З іншого боку, як це не видається дивним, кожний навчальний курс настільки “відірваний” від інших предметів, що оцінення діяльності одного персонажу, описаного в одному виданні, цілком відрізняється від іншого видання, ніби йдеться про дві різні особистості. Отже, з різних предметів, розроблених на підставі аналізу одного і того ж об'єкта, не часто складається цілісне, гармонійне враження.

Це пов'язане з багатьма причинами. Одна з них – у розрізненості наукових досліджень, які проводять. Інша причина полягає у тому, що не всі наукові школи можуть інтегруватися між собою. Особливо це помітно з навчальних дисциплін, що відображають різні наукові школи, але введені в один і той же навчальний план. Звичайно, це впливає на якість формування світогляду студента.

Відповідно, одним з головних завдань педагогічної науки є вивчення принципів відображення різноманітних сфер діяльності, галузей наукових напрямків у навчальній літературі для обґрунтування можливості забезпечити цілісність змісту кожного освітнього стандарту відповідно до завдань розвитку тих сфер діяльності, куди після закінчення вищого навчального закладу підуть випускники [5, с. 60–71].

Розглянемо проблемну освіту у вищому навчальному закладі як чинник формування інформаційного світогляду. У сучасній науковій літературі з інформаційної культури виділяють два типи світогляду, властиві особистості та суспільству. Перший тип – моделюючий світогляд. Він формується на підставі чіткої моделі, яка містить набір оцінок різноманітних явищ реального світу. Відповідно до цього типу світогляду керівне начало наявне поза індивідом. Він є лише об'єктом з боку зовнішніх джерел. Роль особистості у цьому випадку зводиться лише до того, аби засвоїти відібрану іншими інформацію, яка повинна становити для нього базу поглядів на життя.

Другий тип – інформаційний світогляд, який відрізняється від моделюючого тим, що виробляється самим суб'єктом на підставі аналізу знань та формування власної позиції. У процесі формування інформаційного світогляду особистість оволодіває навичками розуміння чужого світогляду і

співвідносить його з власним [6, с. 90–101]. Такі властивості інформаційного світогляду, як багатовимірність, діалогічність, асоціативність, порівняльний характер його щодо чужих світоглядів не можуть сформуватися за наявності традиційного інформаційно-пояснювального способу навчання. Проблемне навчання, на відміну від нього, є системою прийомів, які забезпечують цілеспрямовані дії педагога з організації введення механізмів мислення і поведінки студентів шляхом створення проблемних ситуацій. У процесі проблемного навчання викладач не повідомляє готові знання (інформацію), а порушує перед студентами проблему і викликає у них бажання знайти засіб для її вирішення. У цьому випадку йдеться не про вирішення проблем, а про характер передачі (викладу) відомої навчальної інформації, хоча можливе порушення та обговорення питань, які не опрацьовані наукою і не вирішені практично.

Проблемне навчання здійснюється у трьох основних формах:

- проблемного викладу матеріалу викладачем на лекціях (так звані проблемні лекції);
- частково-пошукової діяльності студентів за участю викладачів під час проведення семінарських та лабораторних занять;
- самостійного дослідження і вирішення проблемної ситуації, що здійснюють студенти під керівництвом викладача під час написання рефератів, курсових робіт, дипломних проектів, а також у процесі виконання дослідницької роботи в наукових гуртках, у галузевих лабораторіях.

Ключовим поняттям проблемного навчання є “проблемна ситуація”, яку створює викладач з навчальною метою. Вона містить складне теоретичне або практичне питання, яке потребує вивчення, розширення, дослідження у поєднанні з певними умовами й обставинами. Проблемна ситуація, здебільшого, має дві сторони: а) предметно-змістову, пов’язану з виокремленням суперечності базових знань, недостатньою кількістю якої-небудь суттєвої інформації; б) мотиваційну, спрямовану на усвідомлення суперечності і виявлення бажання її усунути за умови набуття студентами нових знань.

Рівні проблемного навчання залежать від змісту навчального матеріалу (наявність можливості створити проблемні ситуації різноманітного ступеня складності) й типу самостійних дій студента. За цими ознаками фахівці правомірно виділяють чотири види проблемностей:

- рівень, що зумовлює репродуктивну діяльність;
- рівень, що забезпечує застосування попередніх знань у новій ситуації;
- репродуктивно-пошуковий рівень;
- творчий рівень.

Можна вести мову про різноманітні формули успіху, запропоновані знаними авторами як “головні кроки до успіху”: правильність мети або старт з правильними орієнтирами, віра у себе, впевненість у власних силах, дбайливе ставлення до часу і грошей, здатність доводити розпочату справу до кінця, щоб дотримуватися обраного шляху, здоровий глузд, знання потреби відступу, колективізму, контрольованої уваги, самодисципліни, особистої ініціативи, перетворення проблем у можливості, підтримки фізичного та морального здоров’я, позитивного стану духу, творчого підходу, вміння робити висновки з невдач та ін. [7, с. 5].

Під час виділення та формування проблемних ситуацій на будь-якому рівні викладач повинен керуватися такими вимогами: не надавати статусу постулату істини у готовому вигляді, а виявляти та аналізувати суперечності, що детермінують виникнення та розвиток того чи іншого явища; орієнтувати студентів на максимальну самостійність у пізнавальній діяльності; співвідносити проблемну ситуацію, з одного боку, з тезаурусом тих, хто навчається, а з іншого, передбачити, щоб вона була достатньо важкою, а не банальною; спиратись на головні дидактичні принципи (науковість, систематичність, наочність та ін.) [7].

На підставі вищезазначеного можна зробити висновок, що проблемне навчання відкриває шлях особистості на підставі різнобічної інформації виробити власні позиції, співвіднести їх з чужими світоглядами, знайти серед них ті, які є дотичними до її поглядів і виробити своє ставлення до непримиренних поглядів, тобто сформувати інформаційний світогляд, який є відкритим для уточнення, поглиблення, змін [3, с. 218].

Сьогодні на зміну індустріальній цивілізації прийшла постіндустріальна, де вирішальну роль відіграє (поряд з науковими технологіями) інформація. Крім позитивних змін, цей феномен і закономірності його розвитку зумовлюють дисбаланс між особистістю і соціумом, який передусім виявляється у тиску на особистість, нав’язуванні їй штампів маскультури, стереотипів мислення та поведінки. За твердженнями фахівців, цикл поновлення не тільки виробничих, але й соціальних технологій стрімко скорочується і у майбутньому становитиме шість-вісім років, випереджуючи темпи зміни поколінь. Відповідно, для всіх членів суспільства виникає необхідність поновлення знань, освоєння нових видів діяльності. З огляду на це постіндустріальний стан людської цивілізації пов’язують з розвитком інформаційного суспільства, часто називаючи “суспільством, що вчиться”.

Сучасна система освіти повинна брати до уваги головні властивості й закономірності розповсюдження інформації: експоненціальне зростання, старіння і актуалізацію, розсіювання і концентрацію. Орієнтир системи освіти на засвоєння тими, хто вчиться, певної суми знань у сучасних умовах

себе повністю вичерпає. Освітні установи покликані, прередусім, формувати вміння вчитися, здобувати інформацію та брати з неї необхідні знання. Тільки за цих умов може бути реалізована ідея безперервної освіти. Зважаючи на це, особливого значення набуває організація інформаційної освіти і підвищення інформаційної культури особистості, адже подібний аспект сприяє формуванню громадянської свідомості [4, с. 8–9].

Формування інформаційної культури нерозривно пов'язане з діяльністю освітніх установ. Інформаційна культура однаково важлива як для тих, хто навчається, так і для тих, хто навчає, а всі головні характеристики освіти, зокрема її динаміка, суттєво залежать від інформаційної культури. На жаль, досі у нашій країні немає цілісної державної концепції інформаційної освіти і формування інформаційної культури. Інформаційна культура переважно асоціюється з техніко-технологічними аспектами інформатизації, оволодінням навичками роботи з персональним комп'ютером. Переважає монодисциплінарний підхід, у результаті якого формування інформаційної культури зводиться до вивчення основ бібліотечно-бібліографічних знань, ліквідації комп'ютерної неграмотності, оволодіння раціональними прийомами роботи з книгою та ін. Немає відповідних кадрів та необхідної навчально-методичної літератури.

Освітня система кожної країни має свої традиції та національні особливості, але всі вони у своєму розвитку орієнтовані на задоволення насущних потреб постіндустріального суспільства. Освіту потрібно розглядати як один з механізмів, за допомогою якого можна знайти ключ до вирішення багатьох глобальних проблем. Техногенна цивілізація спричинила виникнення прагматично орієнтованого підходу до освіти, особливо інженерної, її орієнтації на природничо-науковий метод, на знання, а не на діяльність, на вузьку спеціалізацію (дії за алгоритмом або за вказівкою), не підкріплену морально-етичними основами. У старій освітній парадигмі не надавали уваги творчості, гармонійному, всебічному розвитку особистості, свободі вибору професійних рішень, підкріплених моральністю [3, с. 515–617].

Нова освітня парадигма суттєво відрізняється від попередньої. Змінились її пріоритети та ціннісні смисли. Сьогодні потрібно розглядати навчання як новітні екологічно безпечні технології, виховання – як формування особистості, яка поєднує планетарне мислення на основі загальногуманітарних домінант формування творчих рис, нетрадиційного підходу до вирішення професійних завдань, здатності приймати відповідні самостійні рішення в надзвичайних ситуаціях.

1. *Бажан А.* Проблемний портрет молоді людини // Дзеркало тижня. 2006. № 8. С. 7–8
2. *Барановська О. В.* Інформаційні компетентності – випускникам школи ХХІ століття // Вісник післядипломної освіти. 2005. Вип.1. С. 215–216.
3. *Гершунский Б. С.* Образовательно-педагогическая прогностика. Теория, методология, практика: Учеб. пособие. М., 2003.
4. *Гришенчук О.* Формування громадянської свідомості (європейський аспект) // Рідна школа. 2002. Вип. 10. С. 8–9.
5. *Ємчик Любов.* Адаптація моделі сприйняття інформації до процесу навчання // Педагогіка і психологія професійної освіти. 2006. Вип. 6. С. 60–71.
6. *Интеллектуальный анализ информации: Сб. тр.метод. конф. (16–19 мая 2006 г.).* К., 2006.
7. *Компетентнісний підхід у сучасній освіті. Світовий досвід та українські перспективи.* К., 2004. С. 5–19.
8. *Линдсей Л., Норманн Д.* Переработка информации у человека / Пер. с англ.; под ред. А. Р. Лурия. М., 1974.
9. *Люзьяк Марія.* Суспільна роль інформаційних ресурсів і комунікацій у моделюванні уявлень про знання // Педагогіка і психологія професійної освіти. 2006. Вип. 6. С. 157–163.
10. *Останова Н. А.* Учитель: проблема выбора и формирование ценностей. М., 2000.

FORMING THE CONTEMPORARY STUDENT INFORMATION OUTLOOK AS A SIGN OF MOVING TO THE INFORMATION SOCIETY

Halyna Loik

*L'viv Branch of Kyiv National University of Culture and Arts
Kushevych Str.,5, UA-79000, L'viv, Ukraine*

Based on scientific researches the article analyses the ways of forming contemporary student's information outlook, mainly by means of problem solving learning.

Key words: personality, world outlook, information, culture values, movement, pedagogical phenomena.

Стаття надійшла до редколегії 21.05.2007

Прийнята до друку 17.09.2007